

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА

САЛОГУБ Світлана Анатоліївна

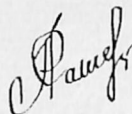
УДК 373.3.016:62/69]:004

**ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ
ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА ЗАНЯТТЯХ З ТЕХНОЛОГІЙ**

13.00.02 – теорія та методика навчання технологій

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

КИЇВ – 2016

НБ НПУ ім. М.П.Драгоманова

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
Макаренко Леся Леонідівна,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова,
професор кафедри інформаційних систем і технологій.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Стещенко Володимир Васильович,
завідувач кафедри педагогіки і методики
технологічної та професійної освіти
ДВНЗ “Донбаський державний педагогічний університет”;

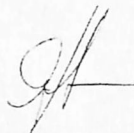
кандидат педагогічних наук,
Дудник Юрій Павлович,
заступник директора Відокремленого структурного
підрозділу “Інститут інноваційної освіти Київського
національного університету будівництва і архітектури”.

Захист відбудеться 27 квітня 2016 р. о 12⁰⁰ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.19 в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розіслано “25” березня 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

М. П. Малезик

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. У нових умовах стрімкого зростання обсягу інформації в світі відбувається переоцінка цінностей в освіті. Основним завданням сучасної школи є створення сучасних умов для розвитку дитини, а не примусове навчання. Нова школа і новий навчальний процес потребують упровадження нових форм роботи і передбачають широке використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для отримання необхідної інформації.

Інтерес до формування інформаційної культури дітей початкової школи неухильно зростає. Це обумовлено причинами як особистісного, так і суспільного характеру. Інформаційна культура – це складова загальної культури, яка забезпечує повноцінний розвиток особистості.

Сучасні уявлення про інформаційну культуру дітей молодшого шкільного віку склалися в результаті становлення інформаційного суспільства та впливу процесів інформатизації на сферу освіти, сутність яких розкрито в роботах вітчизняних та зарубіжних учених: О. Б. Авраменка, С. О. Бешенкова, А. М. Білоуса, В. Ю. Бикова, Ю. С. Брановського, Н. В. Волкової, Г. В. Вишинської, А. П. Єршова, Б. С. Гершунського, А. М. Гуржія, Н. І. Джинчарадзе, М. І. Жалдака, О. П. Значенко, М. Н. Капранової, Л. А. Карташової, А. О. Клименко, А. М. Коломієць, М. Г. Коляди, О. А. Кузнецова, А. Г. Кушніренка, М. П. Лапчика, М. П. Малежика, Л. Л. Макаренко, О. В. Малишевського, Є. І. Машбиця, В. М. Монахова, Н. В. Морзе, Г. А. Павленка, Ю. С. Рамського, О. Я. Романишиної, О. М. Спіріна, А. М. Ясінського, С. М. Яшанова та інших, де розглядаються проблеми удосконалення інформаційної підготовки в навчальних закладах різного рівня акредитації, проблеми оптимального використання науково-педагогічних, навчально-методичних, програмно-технологічних розробок, орієнтованих на реалізацію дидактичних можливостей інформаційно-комунікаційних технологій, що використовуються в процесі викладання навчальних дисциплін.

Молодший шкільний вік є особливо важливим для формування основ інформаційної культури, оскільки саме в цей період відбувається активізація розвитку пізнавальних здібностей дитини, формуються основні узагальнення і поняття, світоглядні переконання.

Відповідно до Державного стандарту початкової загальної освіти, організація навчально-виховного процесу початкової школи за новими програмами актуалізувала проблему модернізації процесу формування основ інформаційної культури молодшого школяра. Очевидно, що найбільшими освітніми можливостями для вирішення зазначеної проблеми сьогодні є типові навчальні плани початкової школи, затверджені наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 10.06.2011 р. № 572, де реалізація освітньої галузі “Технології” здійснюється через вивчення двох навчальних предметів – “Трудове навчання” і “Сходинки до інформатики”.

Питання формування інформаційної культури молодшого школяра досліджуються значно менше. Доробки вчених та педагогів-практиків (В. О. Буцика, А. Г. Гейна, А. В. Горячева, С. О. Гунька, А. П. Єршова, О. П. Кивлюк, А. М. Коломієць, Г. П. Лаврентьєва, М. М. Левшина,

Л. Л. Макаренко, Л. Є. Петухова, Й. Я. Рівкінда, Ф. М. Рівкінд, О. В. Суховірського, О. Є. Трофімова, В. В. Шакоцька та інших) переконливо свідчать про те, що використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій у молодшій школі має певні переваги, зокрема: здійснюється диференціація навчального процесу; забезпечується інтерактивна взаємодія учня з моделями відповідних явищ і процесів; здійснюється ефективна діагностика інтелектуального і психічного рівня розвитку учня; розширюється контроль за навчальною діяльністю учнів і забезпечується зворотний зв'язок; завдяки внесенню елементів новизни вдається значно підвищити рівень зацікавленості учнів у навчальній діяльності; розвиваються творчі здібності, підвищується пізнавальна активність учнів у навчальному процесі.

Синтез теоретичного та емпіричного матеріалу, вивчення та узагальнення передового педагогічного досвіду з використання інформаційних технологій та формування інформаційної культури молодших школярів проілюстрували неоднозначність поглядів щодо змісту і методики формування основ інформаційної культури дітей цього віку. Це дало можливість зробити висновок, що питання інтеграції інформаційних технологій у початкову школу, в контексті формування основ інформаційної культури учня, ще недостатньо розроблені та вимагають виокремлення певних суперечностей:

- між значним педагогічним потенціалом учителів початкової школи і фрагментарним застосуванням набутого передового досвіду щодо використання ІКТ у формуванні інформаційної культури молодших школярів;
- між змістом традиційної інформатичної підготовки молодших школярів та недостатньою розробленістю науково-методичного забезпечення процесу формування інформаційної культури учнів початкової школи;
- між рівнем інформатичної компетентності вчителів початкових класів та потребами у ранній і поглибленій інформатичній підготовці молодших школярів;
- між навчальними та розвиваючими можливостями спеціального педагогічного програмного забезпечення, розвитком сучасних засобів ІКТ і недостатнім їх використанням у практиці початкової освіти.

Отже, зазначені суперечності об'єктивно потребують розробки і впровадження нового змісту і методики формування основ інформаційної культури дітей молодшого шкільного віку на заняттях з технологій засобами інформаційно-комунікаційних технологій, у яких би цілісно і комплексно розглядалися зазначені проблеми. Це зумовило вибір теми дисертаційного дослідження *“Формування основ інформаційної культури учнів початкової школи на заняттях з технологій”*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематичного плану досліджень Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протягом 2009-2015 рр.) і є складовою дослідницької теми “Формування інформатичних компетентностей майбутніх учителів” (реєстраційний державний номер – 0115U000551). Тему дослідження затверджено Вченою радою Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 8 від 01 березня 2010 р.) та погоджено на засіданні бюро Міжвідомчої ради з координації наукових

досліджень з педагогічних і психологічних наук Національної академії педагогічних наук України (протокол № 9 від 23 грудня 2014 р.).

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні педагогічних умов та експериментальній перевірці спроектованої методики формування основ інформаційної культури молодших школярів через вивчення навчальних предметів “Трудове навчання” і “Сходинки до інформатики” освітньої галузі “Технології”.

Відповідно до поставленої мети визначено такі **завдання дослідження**:

1) проаналізувати структуру, зміст і сутність поняття “інформаційна культура молодшого школяра”, яка формується в процесі вивчення навчальних предметів освітньої галузі “Технології”;

2) визначити критерії, показники та рівні сформованості основ інформаційної культури учнів початкової школи на заняттях з технологій;

3) обґрунтувати та визначити сукупність педагогічних умов та спроектувати методику формування основ інформаційної культури молодшого школяра щодо їх впровадження з урахуванням вікових особливостей та індивідуальних потреб учнів на заняттях з технологій;

4) експериментально перевірити ефективність запропонованих педагогічних умов та спроектованої методики формування основ інформаційної культури учнів початкової школи засобами ІКТ у спеціально створеному інформаційно-освітньому середовищі школи.

Об’єкт дослідження – процес навчання молодших школярів із використанням засобів інформаційно-комунікаційних технологій на заняттях з технологій.

Предмет дослідження – педагогічні умови та методика формування основ інформаційної культури молодших школярів на заняттях з технологій засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Методологічними та теоретичними засадами дослідження стали: нормативно-правові документи в галузі освіти (Закони України “Про загальну середню освіту”, “Про вищу освіту”, Державна цільова науково-технічна програма “Образний комп’ютер” (постанова КМУ від 27 січня 2010 р. № 58), Державна цільова програма впровадження у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів інформаційно-комунікаційних технологій “«Сто відсотків» на період до 2015 року” (постанова КМУ від 13 квітня 2011 року № 494); “Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки”; “Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в Європейський освітній простір”; Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років); теоретичні засади філософії освіти (В. П. Андрущенко, В. П. Бех, Г. І. Волинка, І. А. Зязюн, В. Г. Кремень, М. І. Михальченко, В. О. Романенко та ін.); теоретичні основи теорії особистості (Б. Г. Ананьєв, Л. С. Виготський, О. М. Леонтьєв, В. О. Моляко, С. Л. Рубінштейн, О. П. Хижна та ін.); положення і висновки щодо методологічних основ технологічної освіти (П. Р. Атутов, В. В. Борисов, І. В. Жерноклеєв, Ю. П. Дудник, В. Г. Гетта, М. М. Козяр, М. С. Корець, Л. В. Оршанський, В. К. Сидоренко, В. В. Стешенко, Л. А. Сидорчук, В. П. Тименко, С. І. Ткачук, Д. О. Тхоржевський та

ін.); науковий доробок з проблем впровадження засобів інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховний процес початкової школи (А. В. Горячев, С. О. Гунько, Л. Л. Макаренко, А. М. Коломієць, Л. Є. Петухова, Ю. А. Первін, І. М. Смирнова, О. В. Суховірський та ін.)

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та вирішення завдань дослідження у роботі використано такі методи:

теоретичні: ретроспективний, порівняльний та системний аналізи філософської, психолого-педагогічної, методичної та навчальної літератури, синтез теоретичного та емпіричного матеріалу, вивчення та узагальнення передового педагогічного досвіду використання інноваційних технологій; аналіз та узагальнення досвіду впровадження експериментальних і загальнодержавних програм з інформатизації для початкової школи; аналіз педагогічного програмного забезпечення та дидактичних можливостей засобів інформаційно-комунікаційних технологій, які використовуються в навчально-виховному процесі початкової школи;

емпіричні – методи масового збору інформації (опитування, тестування, анкетування, бесіди, педагогічні спостереження), для вивчення стану проблеми; педагогічний експеримент (констатувальний та формувальний) з метою перевірки ефективності спроектованої методики формування основ інформаційної культури молодших школярів; *методи обробки результатів дослідження* – кількісний та якісний аналіз, методи математичної статистики тощо.

Наукова новизна та теоретичне значення дослідження полягає в тому, що:

вперше

– уточнено зміст і сутність поняття “інформаційна культура молодшого школяра”;

– спроектовано методику формування основ інформаційної культури учнів початкової школи з урахуванням вікових особливостей учнів на заняттях з технологій;

– визначено педагогічні умови, що забезпечують ефективність формування основ інформаційної культури молодших школярів;

– виявлено механізми і функції процесу формування основ інформаційної культури молодших школярів в умовах інформаційно-освітнього середовища початкової школи;

– визначено й обґрунтовано критерії, показники та рівні сформованості інформаційної культури учнів початкової школи;

подальшого розвитку набули шляхи вдосконалення процесу формування основ інформаційної культури учнів початкової школи через організацію інформаційно-освітнього середовища, що сприяло активізації суб'єктної позиції молодшого школяра і забезпеченню пізнання навколишнього світу через єдність шкільних предметів у процесі формування основ інформаційної культури учнів початкової школи на заняттях з технологій.

Практичне значення одержаних результатів детермінується ефективністю спроектованої методики формування основ інформаційної культури учнів початкової школи на заняттях з технологій засобами інформаційно-

комунікаційних технологій. Отримані у процесі дослідно-експериментальної роботи узагальнення можуть бути використані для оновлення і корекції змісту чинних та розробки нових навчальних програм освітньої галузі “Технології” для системи початкової освіти та практичних рекомендацій для учителів-практиків.

Результати дослідження з проблеми формування основ інформаційної культури учнів початкової школи впроваджувалися в навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи I-III ступенів № 8 Кременчуцької міської ради Полтавської області м. Кременчука (довідка № 28-2 від 23.03.2015 р.); загальноосвітньої школи I-III ступенів № 12 Кременчуцької міської ради Полтавської області м. Кременчука (довідка № 33/1 від 26.03.2015 р.); Кременчуцького педагогічного коледжу імені А. С. Макаренка (довідка № 164 від 21.04.2015 р.); середньої спеціалізованої школи № 102 I-III ступенів Шевченківського району м. Києва (довідка № 13 від 13 березня 2015 р.); середньої загальноосвітньої школи № 199 I-III ступенів Шевченківського району м. Києва (довідка № 49 від 17 квітня 2015 р.)

Вірогідність та аргументованість результатів дослідно-експериментальної роботи та висновків, сформульованих на їх основі, забезпечуються методологічним обґрунтуванням його вихідних положень, об’єктивним, логічним аналізом теоретичного й емпіричного матеріалу, використанням методів, що відповідають об’єкту, предмету, меті та завданням дослідження, довготривалістю дослідження, що дало змогу поряд із теоретичним аналізом проблеми реалізувати її у педагогічному експерименті, використанням методів математичної обробки даних, отриманих в ході дослідження.

Особистий внесок здобувача. Одержані результати дисертаційного дослідження є авторською розробкою окремих аспектів формування основ інформаційної культури учнів початкової школи на заняттях з технологій (трудове навчання та інформатика). Ідеї та думки, що належать співавторам публікацій, у матеріалах дисертації не використовувалися.

У роботах [10], спільних з Л. Л. Макаренко, автору належить опис аспектів формування інформаційно-комунікаційної компетентності особистості.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження знайшли відображення у статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях з педагогіки, матеріалах конференцій, методичних розробках, навчально-методичному посібнику тощо.

Основні положення і результати дослідження на різних етапах виконання роботи обговорювалися на засіданнях кафедри інформаційних систем і технологій та щорічних звітних наукових конференціях аспірантів і викладачів НПУ імені М. П. Драгоманова, доповідалися на міжнародних, всеукраїнських, науково-практичних конференціях і семінарах, а саме:

міжнародних науково-практичних конференціях – “Основні напрями реформування технологічної та професійно-технічної освіти” (Київ, 2011); “Наукова еліта як соціально-економічний фактор розвитку держав в умовах глобалізації” (Київ, 2012); “Проблеми та шляхи вдосконалення педагогічних та психологічних наук” (Львів, 2013); “Освітня галузь “Технологія”: реалії та перспективи” (Київ, 2015); “Міжнародна освіта: стан та перспективи розвитку”

(Київ, 2015);

всукраїнських науково-практичних конференціях – “Соціально-психологічні та політичні проблеми у трансформаційних процесах українського суспільства” (Кременчук, 2009); “Університет – позашкільний навчальний заклад – загальноосвітній навчальний заклад” (Київ, 2010); “Педагогічна майстерність у вимірах сучасних технологій учіння і виховання” (Київ, 2010); “Сучасні тенденції розвитку технологій в інфокомунікаціях та освіті” (Київ, 2011); “Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету” (Київ, 2012); “Суспільство. Культура. Учитель” (Київ, 2012); “Освітня галузь “Технологія”: реалії та перспективи” (Київ, 2012); “Філософія, суспільство, освіта: виклики сучасності” (Київ, 2014); “Освітня галузь “Технологія”: реалії та перспективи” (Київ, 2014).

Публікації. Основні результати дослідження висвітлено у 11-ти публікаціях (з них 6 одноосібних – у фахових виданнях з педагогіки; 4 – в інших виданнях, з них 2 – в іноземних), методичних рекомендаціях та навчально-методичному посібнику.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів з висновками, загальних висновків, списку використаних джерел (221 найменування) та 5 додатків; містить 18 таблиць, 17 рисунків. Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 245 сторінок, з них 179 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність і доцільність наукового пошуку з обраної проблеми, визначено об’єкт, предмет, мету, завдання та методи дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне і практичне значення роботи, подано відомості про експериментальну базу, апробацію та впровадження результатів дослідження.

У **першому розділі** “Теоретичні засади формування інформаційної культури молодшого школяра” проаналізовано стан досліджуваної проблеми в науковій та методичній літературі; розкрито психолого-педагогічні основи процесу формування основ інформаційної культури особистості засобами інформаційно-комунікаційних технологій; сформульовано поняття “інформаційна культура молодшого школяра”, визначено освітній потенціал інформаційно-комунікаційних технологій у формуванні інформаційної культури молодшого школяра.

На підставі ретроспективного аналізу науково-педагогічної літератури з проблеми формування інформаційної культури молодших школярів, зокрема праць А. П. Єршова, Г. А. Звенигородського, Ю. А. Первина, С. Пейперта, Б. Сенді, А. В. Хуторського та інших, можна стверджувати, що існують різні підходи до визначення поняття “інформаційна культура”. На думку багатьох дослідників, за допомогою засобів ІКТ можна створити мікросередовища, які забезпечують якісно новий зміст навчання дитини.

В ході теоретичного аналізу проблеми дослідження було встановлено, що в наукових роботах інформаційну культуру розглядають як складову загальної

культури, що виражається в сукупності знань, умінь і навичок вільного володіння засобами інформаційно-комунікаційних технологій, а також у розвиненій і гнучкій системі світосприйняття і мислення, що дає змогу вільно орієнтуватися в різноманітних інформаційних потоках.

У дослідженні поняття “інформаційна культура” отримало широке трактування в рамках різних підходів, все різноманіття яких можна, в остаточному підсумку, звести до двох підходів – “інформаційного” і “культурологічного”. В рамках першого підходу під інформаційною культурою мається на увазі сукупність знань, умінь і навичок пошуку, зберігання та передачі інформації (тобто інформаційна діяльність). В рамках другого – зміст інформаційної культури розширюється і розглядається як спосіб життєдіяльності людини в інформаційному суспільстві.

Інформаційна культура передбачає уміння учня чітко формулювати свою потребу в інформації, ефективно здійснювати її пошук, належним чином відбирати й оцінювати інформацію, а також грамотно спілкуватися в інформаційному просторі засобами інтернет-технологій.

Вченими інформаційна культура розглядається як новий тип спілкування (вільний вихід і доступ до інформаційного буття на всіх рівнях від глобального до локального); новий тип мислення (формується в результаті звільнення людини від рутинної інформаційно-інтелектуальної роботи).

Більшість авторів підкреслюють, що формувати інформаційну культуру необхідно з самого дитинства, спочатку за допомогою електронних іграшок, а потім використовуючи персональний комп'ютер. Його застосування в навчальному процесі викликає необхідність вирішення важливих загальнодидактичних проблем, які умовно можна поділити на три великі групи: перша належить до теорії навчання, друга – до технології навчання, а третя – до проектування навчальних програм.

Досвід застосування засобів інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні показує, що вони здатні якісно змінити сам характер учительської праці, її зміст, режим, ритм, технологію – відкривається перспектива передачі деяких навчальних функцій учителя комп'ютерним технологіям.

Відомо, що для учнів початкових класів характерний процес наочно-дієвого сприйняття, який неможливо уявити без пізнавальної активності. І тут комп'ютер може зайняти важливе місце, забезпечуючи великі можливості для ігрової, предметно-маніпулятивної чи моделюючої діяльності на уроках.

Серед основних переваг застосування комп'ютерів у початковій школі можна виокремити: 1) розширення можливості представлення навчальної інформації; 2) посилення мотивації навчання; 3) активне включення учнів у навчальний процес; 4) якісна зміна контролю за діяльністю учнів; 5) розвиток рефлексії тощо. На думку А. П. Єршова, інформатика спільно з основними предметами закладає в шкільну освіту опорний трикутник розвитку головних проявів людського інтелекту: здатність до навчання, здатність до міркування, здатність до дії, а основним методичним прийомом на ранньому етапі інформаційної підготовки виступає гра – як природна і кофортна форма навчально-пізнавальної діяльності для цього віку.

Враховуючи чинники оптимізації системи освіти, до яких належить і питання

про становлення інформаційної культури, ми розглянули деякі визначення інформаційної культури, на основі чого сформулювали свою позицію у визначенні цього феномену.

Із вищевикладеного можна зробити висновок, що формування основ інформаційної культури здійснюється на всіх етапах шкільної освіти. Це необхідно для збереження наступності, коли в кожній ланці формування структурних компонентів інформаційної культури учня визначається відповідним рівнем розвитку на цьому етапі, потім по спіралі дає можливість перейти на більш високий рівень сформованості, відповідно до цього віку. Таким чином, коли здійснюється перехід до свідомої діяльності на основі суджень і накопиченого певного запасу знань, стає можливим більш усвідомлене формування структурних компонентів інформаційної культури, адже запізніле формування одних структурних компонентів інформаційної культури через психологічні особливості розвитку особистості може призвести до неможливості розвитку інших. Отже, інформаційна культура – це не тільки уміння людини виконувати операційну роботу з інформацією, а й елемент її духовного розвитку і становлення.

На основі опрацьованого матеріалу, нами уточнено визначення поняття “інформаційна культура молодшого школяра”. Ми дотримуємося думки, що це синтезована якість особистості учня початкової школи, де системотвірним є особистісний компонент; *інформаційна культура молодшого школяра – це складова загальної культури особистості учня; інтегрована якісна характеристика особистості, яка включає систему уявлень про інформаційну картину світу, знань та практичних умінь щодо застосування інформаційно-комунікаційних технологій і наявності потреби в їхньому використанні, а також самостійності й творчого підходу до здійснення інформаційної діяльності.*

Її зміст визначається: формуванням уявлення про навколишній світ як про інформаційний простір; ціннісним ставленням до інформації; загальними уявленнями про базові поняття в галузі інформатики та застосуванні їх у практичній діяльності; оволодінням комунікативними засобами в процесі роботи з інформацією.

Із сформульованого нами визначення інформаційної культури молодших школярів, з урахуванням розглянутих підходів до структури інформаційної культури, було виокремлено її основні компоненти: мотиваційно-ціннісний, предметно-когнітивний, операційно-технологічний, творчо-особистісний та рефлексивний.

Мотиваційно-ціннісний компонент інформаційної культури є системою особистісно значущих прагнень і поглядів у сфері інформаційних процесів і відносин: прагнення молодшого школяра підвищити свій загальнокультурний і загальноосвітній світогляд; потреба у знаннях і інтерес до них у галузі технічних, програмних засобів та інформації; потреба у використанні інформаційних технологій для вирішення особистісно і суспільно значущих завдань; спрямованість на безпечне для себе та інших використання інформаційних технологій; уявлення про етикет і такт у комп'ютерній комунікації; знання елементів і виконання основних правових норм регулювання інформаційних відносин.

Предметно-когнітивний компонент інформаційної культури передбачає: наявність у молодших школярів системи знань (уявлень) про інформацію, інформаційні процеси в інформаційному середовищі; розуміння закономірностей перебігу інформаційних процесів; наявність відомостей про можливості ІКТ у забезпеченні навчально-познавальних і загальнокультурних запитів і потреб; уявлення про способи пошуку, обробки, зберігання та передачі інформації.

Операційно-технологічний компонент інформаційної культури дітей молодшого шкільного віку визначає систему інформаційних умінь і навичок у галузі організації різноманітних видів інформаційної діяльності: вміння створювати комфортні умови здійснення інформаційної діяльності; вміння формулювати цілі, здійснювати постановку завдань інформаційної діяльності; вміння працювати з комп'ютером та комп'ютерними програмами; вміння користуватися автоматизованими системами пошуку, зберігання, обробки і передачі інформації; вміння критично оцінювати отриману інформацію з погляду її достовірності, точності і достатності для вирішення інформаційних завдань; вміння оцінювати інформаційну безпеку власної діяльності.

Творчо-особистісний компонент інформаційної культури дітей молодшого шкільного віку характеризується: прийняттям цінності творчості у всіх її проявах; прагненням до творчості; умінням отримувати нові знання на основі наявних; умінням самостійно ставити і вирішувати інформаційні творчі завдання, засновані на нетипових алгоритмах; творчим використанням інформаційного досвіду інших; здатністю до співпраці і співтворчості.

Рефлексивний компонент інформаційної культури молодших школярів включає: здатність усвідомлювати мету і визначати межі своїх можливостей у сфері здійснення інформаційної діяльності; передбачення можливих наслідків; усвідомлення відповідальності за ці дії; усвідомлення внутрішніх змін, які відбуваються в процесі формування основ інформаційної культури.

Формування інформаційної культури учнів початкової школи розглядається як особливість комплексного перетворення середовища, в якому знаходяться діти, на нове інформаційно-освітнє середовище початкової школи для розвитку молодшого школяра, його активної творчої діяльності, використовуючи спеціальне педагогічне забезпечення і сучасні педагогічні методи їх використання.

У другому розділі “**Методичне забезпечення процесу формування інформаційної культури молодшого школяра засобами ІКТ**” визначено і охарактеризовано інформаційно-освітнє середовище початкової школи як фактор формування інформаційної культури молодшого школяра; представлено та обґрунтовано методiku формування інформаційної культури молодшого школяра засобами інформаційно-комунікаційних технологій на заняттях з технологій; розкрито сутність педагогічних (інформаційно-дидактичних) умов реалізації методики процесу формування основ інформаційної культури молодшого школяра на заняттях з технологій.

Шкільний вік є найбільш сензитивним періодом у сприйнятті нового, для розкриття індивідуальних особливостей дитини, формування мотивів навчання,

розвитку продуктивних прийомів навчальної діяльності, засвоєння соціальних норм, розвитку навичок самоконтролю тощо.

Процес формування інформаційної культури молодших школярів повинен бути спеціально організованим, цілеспрямованим і структурованим. Значна роль у цьому належить освітній галузі “Технології”, що представлена предметами “Трудове навчання” та “Сходинки до інформатики”. Однак ці предмети не містять всього обсягу інформації про інформаційно-комунікаційні технології, які так швидко розвиваються. Проте, виконуючи загальноосвітні функції, вони поєднують в собі фундаментальні поняття і відомості, що дають змогу учневі набувати знання, вміння і навички, необхідні для вивчення основ інших наук у школі, а також готують школярів до життя в сучасному інформаційному суспільстві.

Заняття з технологій є ефективним механізмом вирішення завдань підготовки дітей до життя в інформаційному суспільстві і формування у них основ інформаційної культури. Для цього необхідно:

- визначити мету і завдання процесу формування інформаційної культури молодших школярів на заняттях з технологій засобами інформаційно-комунікаційних технологій відповідно до сучасного рівня розвитку суспільства;
- визначити засоби діагностики рівнів сформованості інформаційної культури молодших школярів;
- визначити принципи формування структури і відбору змісту для формування основ інформаційної культури молодших школярів відповідно до їх пізнавальних потреб;
- окреслити методи і організаційні форми навчального процесу на заняттях з технологій відповідно до можливостей засобів сучасних інформаційно-комунікаційних технологій;
- забезпечити наявність методичного матеріалу для вчителя і навчального матеріалу для учня;
- перевірити ефективність спроектованої методики формування основ інформаційної культури молодших школярів з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів.

В основу спроектованої авторської методики формування основ інформаційної культури дітей молодшого шкільного віку були покладені принципи: 1) особистісного цілепокладання учня; 2) індивідуалізації у виборі освітньої траєкторії; 3) поліпредметного навчального процесу; 4) оптимальності й продуктивності навчання; 5) ситуативності; 6) рефлексивності у навчанні.

У процесі навчання на заняттях з технологій спроектована методика реалізовувалася через такі етапи:

перший – цільовий – пов’язаний з визначенням провідної мети і завдань процесу формування основ інформаційної культури молодших школярів на заняттях з технологій відповідно до вимог сучасного суспільства;

другий – мотиваційний – визначення концептуальних засад формування основ інформаційної культури молодших школярів, які дають філософське, психологічне, педагогічне обґрунтування поставлених завдань;

третій – змістовий – визначення методичних основ формування інформаційної культури молодших школярів на заняттях з технологій (відбір змісту, форм, методів і засобів);

четвертий – оцінювально-результативний – розкриває поетапну взаємодію вчителя та учнів з метою формування основ інформаційної культури; діагностика основних компонентів інформаційної культури молодших школярів, що дає можливість зробити висновок про рівень її сформованості.

Таким чином, аналіз теоретичних джерел і практичної педагогічної діяльності дав підстави спроектувати методику, яка відображає поетапну взаємодію вчителя і учнів з метою формування основ інформаційної культури.

Педагогічне забезпечення повноцінного формування основ інформаційної культури учнів початкової школи має полягати в побудові цілісного інформаційно-освітнього середовища початкової школи, спрямованого на формування позиції учня як активного суб'єкта інформаційної діяльності.

Серед педагогічних умов формування основ інформаційної культури молодших школярів нами виокремлено:

по-перше, організацію нестандартних форм навчання. В ролі одного з методів стимулювання пізнавального інтересу учнів до інформаційної діяльності використовувалися нестандартні форми навчання: заняття-гра, заняття-казка, заняття-подорож, заняття-конкурс, заняття-змагання, заняття-конференція, заняття-творчість, заняття-виставка (творчі звіти) та ін. Використання таких форм навчання сприяло підвищенню інтересу, забезпечувало швидкість розуміння, засвоєння і запам'ятовування навчального матеріалу з урахуванням вікових особливостей молодших школярів;

по-друге, впровадження виховних ситуацій з метою залучення молодших школярів до аксіологічних основ інформаційної діяльності. Для знайомства учнів з ціннісними та правовими основами інформаційної діяльності використовувалися спеціально орієнтовані тексти (уявні ситуації) і реальні випадки з життя учнів, пов'язані з інформаційною діяльністю. Учителю пропонував учням обіграти ситуацію, висловити своє ставлення та спрогнозувати результат. Аналіз подібних виховних ситуацій не тільки знайомив учнів зі спеціальними правовими аспектами інформаційної діяльності, але й сприяв розвитку рефлексивних умінь;

по-третьє, забезпечення творчої самореалізації молодших школярів. Виконання творчих завдань сприяло вдосконаленню умінь і навичок учнів. Однак, ці завдання вимагали від учнів самостійного пошуку різних варіантів їхнього виконання на відміну від практичних робіт, де завдання були покроково визначені і викликали в учнів особливий інтерес.

по-четверте, відсутність жорсткої системи оцінювання. Адже оцінка є відображенням і фіксатором результату навчальної діяльності молодших школярів, джерелом їх радощів й прикроців. Її відсутність створювала психологічно комфортні умови навчальної діяльності. Це спонукало молодших школярів навчатися для власного розвитку і задоволення, а не заради отримання позитивних оцінок.

по-п'яте, створення ситуацій аналізу і самоаналізу процесу і результату інформаційної діяльності. Рефлексивний компонент інформаційної культури

необхідний для ефективного здійснення інформаційної діяльності: учні повинні вміти чітко уявляти алгоритм майбутньої діяльності відповідно до поставлених інформаційних завдань, за необхідності – коригувати його. Не менш важливим інформаційним умінням є аналіз результатів, виявлення помилок і їхнє усунення.

Спроектвана методика формування основ інформаційної культури, по-перше, сприятиме наскрізній і розширеній інформаційній підготовці учнів на уроках інформатики і трудового навчання; по-друге, підсилюватиме міжпредметні зв'язки щодо застосування засобів інформаційно-комунікаційних технологій на інших уроках початкової школи.

У формуванні основ інформаційної культури молодшого школяра важливе встановлення часових меж застосування комп'ютерів на уроках.

В рамках інформаційно-освітнього середовища нами визначено основні аспекти формування інформаційної культури молодших школярів: дидактичний, інформаційно-технічний, професійно-педагогічний, ергономічно-валеологічний.

Дидактичний аспект реалізовувався в навчальному процесі із застосуванням засобів інформаційно-комунікаційних технологій на заняттях з технологій – “Трудове навчання” та “Сходинки до інформатики”, де в ролі провідної форми навчання виступала дидактична гра.

Інформаційно-технічний аспект передбачав вирішення завдання інформаційно-технічного оснащення навчального процесу (обладнання кабінету інформатики і наявність арсеналу спеціального педагогічного програмного забезпечення).

Професійно-педагогічний аспект полягав в інформаційно-інформатичній компетентності вчителів початкових класів (вміння кваліфіковано добирати і використовувати засоби ІКТ), володінні методикою викладання інформаційних технологій у початковій школі.

Ергономіко-валеологічний аспект полягав у виборі оптимального часу роботи учнів з комп'ютером протягом навчального дня та дотриманні санітарно-гігієнічних вимог до комп'ютерного класу – освітленості, звукоізоляції, температурного режиму й інших характеристик, техніки, що використовувалася (технічні характеристики екрана, можливості регулювання рівня звуку, швидкодія машини) і прийомів ознайомлення учнів початкової школи з правилами організації свого комп'ютеризованого робочого місця.

У дослідженні встановлено, що в теоретичному плані формування інформаційної культури молодших школярів пов'язане з переходом від пояснювально-ілюстративної методики навчання в початковій школі до практики розвиваючого навчання, орієнтованого на формування узагальнено-теоретичних знань за допомогою опанування основ знаково-інформаційного моделювання.

У **третьому розділі “Організація і результати дослідно-експериментальної роботи”** описано основні етапи педагогічного експерименту, узагальнено та інтерпретовано результати експериментальної роботи.

Педагогічний експеримент проводився протягом 2009-2014 років. Дослідженням було охоплено 385 учнів 2-4 класів загальноосвітніх шкіл Києва і Кременчука. Учні експериментальних класів (194 особи) цілеспрямовано навчалися за спроектованою методикою, учні контрольних класів (191 особи) – за

традиційною.

Виявлення рівнів сформованості основ інформаційної культури здійснювалося з використанням таких критеріїв:

- 1) мотиви і цінності інформаційної діяльності;
- 2) теоретичні знання в галузі інформаційно-комунікаційних технологій;
- 3) вміння і навички застосування інформаційно-комунікаційних технологій;
- 4) аналіз власної інформаційної діяльності;
- 5) творчий підхід до здійснення інформаційної діяльності.

На основі аналізу наукової літератури, розуміння специфіки процесу навчальної діяльності учня початкової школи були розроблені критерії, показники та рівні, які характеризують сформованість основ інформаційної культури молодшого школяра – *високий, середній, низький*.

Високий рівень. Мотиви інформаційної діяльності стійкі, пов'язані з бажанням отримати додаткові знання для особистісного розвитку. Теоретичні знання про інформацію, інформаційні процеси, правові та етичні норми інформаційної діяльності – системні і досить глибокі. Вміння і навички застосування інформаційно-комунікаційних технологій – стійкі. Творча активність в інформаційній діяльності яскраво виражена. Вирішення різних завдань інформаційного спрямування супроводжується глибокою рефлексією.

Середній рівень. Мотиви інформаційної діяльності нестійкі, ситуативні, в більшості випадків орієнтовані на організацію дозвілля або на вирішення конкретних навчальних завдань. Теоретичні знання про інформацію, інформаційні процеси, правові та етичні норми інформаційної діяльності системні, але досить поверхневі. Вміння і навички застосування інформаційно-комунікаційних технологій не завжди стійкі. Творча ініціатива проявляється лише в окремих видах інформаційної діяльності. Прояв рефлексії інформаційної діяльності фрагментарний.

Низький рівень. Мотиви інформаційної діяльності виражені недостатньо (переважно – організація дозвілля) або зовсім відсутні. Теоретичні знання про інформацію, інформаційні процеси, правові та етичні норми інформаційної діяльності мінімальні і безсистемні. Вміння і навички застосування інформаційно-комунікаційних технологій нестійкі. Характер діяльності репродуктивний: елементи інформаційної культури проявляються в здійсненні найпростіших інформаційних процесів з готовими даними. Рефлексія інформаційної діяльності виявляється вкрай рідко, або зовсім не виявляється.

На кожному етапі експериментальної роботи визначалися її цілі, завдання, зміст, здійснювався аналіз отриманих дослідницьких результатів. Параметричні заміри в експериментальних і контрольних групах на всіх етапах проводилися за єдиними критеріями.

Експериментальна робота проводилася в кілька етапів. Мета **констатувального** етапу – аналіз необхідної інформації для постановки завдань дослідження та збір даних щодо рівня сформованості основних компонентів інформаційної культури молодших школярів контрольних та експериментальних груп. Отримані показники зрізів у експериментальних та контрольних групах

були приблизно однакові, що свідчило про практично однаковий рівень початкових знань і вмій учнів.

На **формульованому** етапі нами було спроектовано методику формування основ інформаційної культури учнів початкової школи, яка базувалася на створенні цілісного *інформаційно-освітнього* середовища та виокремленні певних педагогічних умов.

На цьому етапі комп'ютер використовувався як інструмент, що сприяв розширенню і матеріалізації навчально-пізнавальної активності дітей. Він виконував не так провідну, як організаційну і фасилітаційну педагогічні функції.

Діти самостійно виконували творчу роботу – моделювання та малювання на екрані дисплея, в процесі чого відбувалося не тільки ознайомлення з графічним редактором – пізнання форм різних геометричних фігур, їх взаємного сполучення, компоновання, а й розвиток просторового і конструкторського мислення. Крім того, як показав експеримент, комп'ютерне малювання формує інформаційно-естетичні навички у дітей, почуття гармонії, ритму, пропорційності й співвіднесеності предметів середовища.

На наступному етапі відбулося формування та розвиток системного, теоретично спрямованого мислення, що оперує цілісними та узагальненими поняттями (“інформація”, “об’єкт”, “знак”, “модель” тощо). З цією метою планування і організація занять здійснювалися з опорою на знаково-інформаційне моделювання. Структура інформаційної підготовки складалася з трьох основних частин: поняття інформації, об’єктів і знаків; інформаційні методики, формалізація; інформаційне моделювання поведінки об’єктів.

Завершальним етапом був *контрольно-узагальнюючий*, на якому оброблено отримані дані, що дало можливість визначити рівні сформованості основних компонентів інформаційної культури молодших школярів.

Отримані дані проведеного експериментального дослідження підтвердили ефективність спроектованої методики формування основ інформаційної культури учнів початкової школи. Зокрема, найбільш достовірним показником сформованості основ інформаційної культури є здатність учнів використовувати отримані знання, уміння і навички в реальних умовах школи в подальшому навчанні.

Результати формульованого експерименту показали, що реалізація спроектованої методики формування основ інформаційної культури учнів початкової школи та визначення педагогічних умов її ефективності позитивно вплинули не лише на її формування, а й на особистісний розвиток учнів загалом.

Використання коефіцієнта кореляції Пірсона r_{∞} підтверджує достовірність отриманих результатів:

$$r = \frac{n(\sum xy) - (\sum x)(\sum y)}{\sqrt{[n\sum x^2 - (\sum x)^2][n\sum y^2 - (\sum y)^2]}}$$

де x – значення рівнів контрольних груп, y – значення рівнів експериментальних груп, n – загальна кількість учнів контрольних і експериментальних групи.

У нашому дослідженні визначено, що за *мотиваційно-ціннісним, предметно-когнітивним, операційно-технологічним, особистісно-творчим та рефлексивним* критеріями сформованості основ інформаційної культури учнів початкової школи до проведення формувального експерименту $r_{xy} = 1,00$.

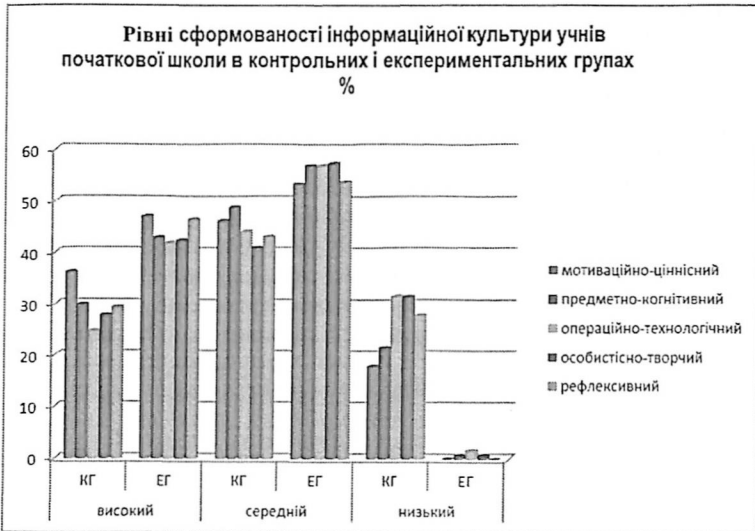

Рис. 1. Розподіл вибірки за рівнями сформованості основ інформаційної культури на контрольно-узагальнюючому етапі експерименту в КГ та ЕГ

Рівні сформованості (рис. 1) основ інформаційної культури контрольних і експериментальних груп після проведення формувального експерименту за *мотиваційно-ціннісним* критерієм коефіцієнта кореляції Пірсона становить $r_{xy} = 0,76$, *предметно-когнітивним* – $r_{xy} = 0,94$, *операційно-технологічним* – $r_{xy} = 0,85$, *особистісно-творчим* – $r_{xy} = 0,83$ та *рефлексивним* – $r_{xy} = 0,88$.

Таким чином, *умовами* вдосконалення процесу формування основ інформаційної культури молодших школярів на заняттях технології є:

- забезпечення цілісного інформаційно-освітнього середовища початкової школи, дотримання поетапної логіки інформаційної підготовки;

- розвиток інформаційної компетентності і професійної готовності вчителя початкових класів до застосування комп'ютера спочатку як засобу ефективної наочності з подальшим його освоєнням, надалі – як засобу формування інформаційно-конструкторських навичок, освоєння знаково-символічної діяльності та інформаційного моделювання навчального процесу;

- побудова навчальних занять на основі міжпредметної інтеграції з основними предметами навчання з метою розширеної інформаційної підготовки учнів у формі комп'ютерної візуалізації змісту навчання та інформаційно-ігрової співпраці.

– розробка підручників, навчально-методичних посібників, педагогічного програмного забезпечення для формування основ інформаційної культури молодших школярів тощо.

Експериментальне дослідження засвідчило, що формування основ інформаційної культури молодшого школяра на заняттях з технологій дає можливість створити інформаційно-освітнє середовище, що сприяє активізації суб'єктної позиції молодшого школяра і забезпечує пізнання навколишнього світу через єдність шкільних предметів.

Таким чином, було виявлено, що сформованість основних компонентів інформаційної культури більшості учнів експериментальних груп відповідала високому рівню, що не було випадковим. Ця обставина обумовлена, по-перше, створенням відповідних педагогічних умов, по-друге, створенням інформаційно-освітнього середовища навчання відповідно до спроектованої методики формування основ інформаційної культури дітей молодшого шкільного віку. Позитивна динаміка показників рівнів сформованості основ інформаційної культури молодшого школяра слугує своєрідним індикатором ефективності педагогічних умов щодо її формування.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні здійснено теоретичне обґрунтування й нове вирішення проблеми формування основ інформаційної культури учнів початкової школи; розкрито ефективність цього процесу; визначено критерії, показники та рівні сформованості основ інформаційної культури молодших школярів на заняттях з технологій; визначено шляхи вдосконалення процесу формування основ інформаційної культури через визначення педагогічних умов, спроектовану методику та вдосконалення процесу навчання.

1. На основі системного аналізу психолого-педагогічної та науково-методичної літератури теоретично обґрунтовано структуру, зміст і сутність поняття “інформаційна культура молодшого школяра”, яка формується в процесі вивчення двох навчальних предметів початкової школи – “Трудове навчання” та “Сходинки до інформатики” освітньої галузі “Технології”.

На основі опрацьованого матеріалу, нами уточнено визначення поняття “інформаційна культура молодшого школяра”, ми дотримуємося думки, що це синтезована якість особистості учня початкової школи, де системотвірним є особистісний компонент; *інформаційна культура молодшого школяра – це складова загальної культури особистості учня; інтегрована якісна характеристика особистості, яка включає систему уявлень про інформаційну картину світу, знань та практичних умінь щодо застосування інформаційно-комунікаційних технологій і наявності потреби в їхньому використанні, а також самостійності й творчого підходу до здійснення інформаційної діяльності.*

Із сформульованого нами визначення інформаційної культури молодших школярів, з урахуванням розглянутих підходів до структури інформаційної культури, було виокремлено її основні компоненти: мотиваційно-ціннісний,

предметно-когнітивний, операційно-технологічний, творчо-особистісний та рефлексивний.

2. Критеріями, що характеризують рівень сформованості інформаційної культури молодших школярів, є: мотиви і цінності інформаційної діяльності, теоретичні знання в галузі інформаційно-комунікаційних технологій, вміння і навички застосування інформаційно-комунікаційних технологій, аналіз власної інформаційної діяльності, творчий підхід до здійснення інформаційної діяльності. Для визначення рівня (низького, середнього, високого) сформованості кожного виявленого критерію були підібрані спеціальні діагностичні методики, розроблені запитання і завдання контрольних зрізів.

3. Для організації ефективного процесу формування основ інформаційної культури дітей молодшого шкільного віку була спроектована методика, що відображає поетапну взаємодію вчителя й учнів з метою формування основ інформаційної культури останніх. Вона передбачає створення спеціального інформаційно-освітнього середовища початкової школи, в рамках якого нами визначено основні аспекти формування основ інформаційної культури учнів початкової школи: дидактичний, інформаційно-технічний, професійно-педагогічний, ергономіко-валеологічний.

Проведена експериментальна робота дала можливість виявити і обґрунтувати сукупність педагогічних умов формування основ інформаційної культури учнів початкової школи: організація нестандартних форм навчання; впровадження виховних ситуацій з метою залучення молодших школярів до аксіологічних основ інформаційної діяльності; створення інформаційно-освітнього середовища на заняттях з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей кожної дитини; забезпечення творчої самореалізації молодших школярів; відсутність жорсткої системи оцінювання; створення ситуацій аналізу і самоаналізу молодшими школярами процесу і результату інформаційної діяльності.

Встановлено, що спроектована методика відображає поетапну взаємодію вчителя і учнів з метою формування інформаційної культури та має *цільовий* (пов'язаний з визначенням провідної мети і завдань процесу формування інформаційної культури молодших школярів на заняттях з технологій відповідно до вимог сучасного суспільства); *мотиваційний* (визначення концептуальних засад формування основ інформаційної культури молодших школярів, які дають філософське, психологічне, педагогічне обґрунтування поставлених завдань); *змістовий* (визначення методичних основ формування інформаційної культури молодших школярів на заняттях з технологій – відбір змісту, форм, методів і засобів); *оцінювально-результативний* (розкриває поетапну взаємодію вчителя та учнів з метою формування основ інформаційної культури; діагностика основних компонентів інформаційної культури молодших школярів, що дає можливість зробити висновок про рівень її сформованості) компоненти.

Встановлено, що в теоретичному плані формування основ інформаційної культури молодших школярів пов'язане з переходом від пояснювально-ілюстративної методики навчання в початковій школі до практики розвиваючого навчання, орієнтованого на формування узагальнено-теоретичних знань за допомогою опанування основ знаково-інформаційного моделювання.

4. Ефективність спроектованої методики була підтверджена результатами контрольних зрізів, аналіз яких показав суттєві позитивні зміни у сформованості основ інформаційної культури учнів початкової школи в експериментальних групах порівняно з контрольними. Зокрема рівні сформованості основ інформаційної культури учнів контрольних і експериментальних груп після проведення формувального експерименту за критерієм коефіцієнта кореляції Пірсона становлять: за *мотиваційно-ціннісним* критерієм $r_{xy}=0,76$, *предметно-когнітивним* – $r_{xy}=0,94$, *операційно-технологічним* – $r_{xy}=0,85$, *особистісно-творчим* – $r_{xy}=0,83$ та *рефлексивним* – $r_{xy}=0,88$.

Всі компоненти інформаційної культури молодших школярів взаємопов'язані і взаємозумовлені. Виключення будь-якого з них призводить до порушення цілісності всієї структури інформаційної культури.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування основ інформаційної культури молодших школярів. Перспективними можуть бути дослідження, пов'язані зі створенням спеціального програмного забезпечення для оптимізації процесу навчання початкової школи в умовах євроінтеграційних процесів.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ ВІДОБРАЖЕНО У ТАКИХ ПУБЛІКАЦІЯХ:

Статті у наукових фахових виданнях

Салогуб С. А. Формування інформаційних компетенцій молодших школярів на уроках технології / С. А. Салогуб // Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія 17. Теорія і практика: навчання і виховання. Випуск 19 : збірник наукових праць. – Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – С. 159-166.

Салогуб С. А. Інформаційна грамотність молодшого школяра в контексті формування інформаційної культури особистості / С. А. Салогуб // Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. – Випуск 32 : збірник наукових праць / за ред. проф. В. Д. Сиротюка. – Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. – С. 206-212.

Салогуб С. А. Освітній потенціал інформатики у формуванні інформаційної культури молодшого школяра / С. А. Салогуб // Наукові записки : [збірник наукових статей] / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова ; укл. Л. Л. Макаренко. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. – Випуск СХІХ (119). – С. 169-176. – (Серія педагогічні та історичні науки).

Салогуб С. А. Особливості формування інформаційної культури молодших школярів / С. А. Салогуб // Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. – Випуск 48 : збірник наукових праць / за заг. ред. проф. В. Д. Сиротюка. – Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. – С. 171-177.

Салогуб С. А. Застосування засобів інформаційно-комунікаційних технологій на уроках трудового навчання початкової школи / С. А. Салогуб // Наукові записки : [збірник наукових статей] / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова; упор. Л. Л. Макаренко. – Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. – Випуск СХХVII (127). – С. 143-151. – (Серія педагогічні та історичні науки).

Салогуб С. А. Формування інформаційно-освітнього середовища при навчанні молодших школярів / С. А. Салогуб // Наукові записки : [збірник наукових статей] / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова; упор. Л. Л. Макаренко. – Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. – Випуск СХХVIII (128). – С. 167-175. – (Серія педагогічні науки).

Статті у закордонних та інших наукових виданнях

Салогуб С. А. Читання і комп'ютер: методичні розробки / С. А. Салогуб (електронний посібник). – Кременчук: КНМЦ, 2009 (диск).

Салогуб С. А. Формування інформаційної компетентності майбутніх учителів / С. А. Салогуб // Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету: збірник наукових праць звітно-наукової конференції викладачів університету за 2011 рік. – Частина 2. – Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – С. 147-149.

Салогуб С. А. У комп'ютерному світі: навчально-методичний посібник / С. А. Салогуб. – Кременчук: КНМЦ, 2014. – 65 с.

Salohub Svitlana. Information competence of students as the most important factor in the formation of their worldview / Svitlana Salohub // Szkoła – Zawód – Praca. – Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, N 10/2015 (ISSN 2082-6087).

Salohub S. The forming of informative and communicative competence of students / Salohub S., Makarenko O. // Современные научные направления: от прикладных исследований до инноваций: сборник докладов V международного форума молодых ученых (02-05 апреля 2015 года). – в 6 частях. – Ч. 1. – Усть-Каменогорск: Казахстанско-Американский свободный университет, 2015. – С. 181-184. (Международный форум молодых ученых).

АНОТАЦІЇ

Салогуб С. А. Формування основ інформаційної культури учнів початкової школи на заняттях з технологій. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання технологій / Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2016.

На основі системного аналізу психолого-педагогічної та науково-методичної літератури теоретично обґрунтовано структуру, зміст і сутність поняття “інформаційна культура молодшого школяра”, яка формується в процесі вивчення

двох навчальних предметів початкової школи – “Трудове навчання” та “Сходинки до інформатики” освітньої галузі “Технології”. Зокрема уточнено визначення поняття “інформаційна культура молодшого школяра”; визначено критерії, показники та рівні сформованості основ інформаційної культури учнів початкової школи на заняттях з технологій.

У роботі обґрунтовано сукупність педагогічних умов та спроектовано методику, що відображає поетапну взаємодію вчителя й учнів з метою формування основ інформаційної культури останніх.

Результати педагогічного експерименту довели ефективність спроектованої методики формування основ інформаційної культури учнів початкової школи засобами інформаційно-комунікаційних технологій у спеціально створеному інформаційно-освітньому середовищі школи.

Ключові слова: інформаційна культура молодшого школяра, педагогічні умови, методика формування основ інформаційної культури молодшого школяра, засоби інформаційно-комунікаційних технологій.

Салогуб С. А. Формирование основ информационной культуры учащихся начальной школы на занятиях технологий. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика технологического обучения. – / Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова. – Киев, 2016.

На основе системного анализа психолого-педагогической и научно-методической литературы теоретически обоснована структура, содержание и сущность дефиниции “информационная культура младшего школьника”, которая формируется в процессе изучения учебных предметов образовательной области “Технологии”, в состав которых входят два учебных предмета начальной школы – “Трудовое обучение” и “Информатика”. В частности, уточнена формулировка понятия “информационная культура младшего школьника”.

В работе описаны критерии, показатели и уровни – *низкий, средний, высокий* – сформированности основ информационной культуры учащихся начальной школы на занятиях технологий; для определения уровня сформированности каждого критерия были подобраны специальные диагностические методики, разработаны вопросы и задания контрольных срезов эксперимента.

Обоснована и определена совокупность педагогических условий и спроектирована авторская экспериментальная методика, отражающая поэтапное взаимодействие учителя и учащихся с целью формирования основ информационной культуры последних.

Эта методика предусматривает создание специальной информационно-образовательной среды начальной школы, в рамках которой нами определены основные аспекты формирования информационной культуры младших школьников: дидактический, информационно-технический, профессионально-педагогический, эргономико-валеологический.

В ходе экспериментальной работы нами выявлены и обоснованы педагогические условия формирования информационной культуры детей

младшего школьного возраста: организация нестандартных форм обучения; внедрение воспитательных ситуаций с целью привлечения младших школьников к аксиологическим основам информационной деятельности; создание информационно-образовательной среды на занятиях с учетом возрастных и индивидуальных особенностей каждого ребенка; обеспечение творческой самореализации младших школьников; отсутствие жесткой системы оценивания; создание ситуаций анализа и самоанализа младшими школьниками процесса и результата их информационной деятельности.

Результаты педагогического эксперимента доказали эффективность предложенных педагогических условий и спроектированной методики формирования основ информационной культуры учащихся начальной школы средствами информационно-коммуникационных технологий, в специально созданной информационно-образовательной среде школы.

Ключевые слова: информационная культура младшего школьника, педагогические условия, методика формирования основ информационной культуры младшего школьника, средства информационно-коммуникационных технологий.

Salohub S. A. Forming of foundations of information culture of pupils of elementary school at lessons of technology. – Manuscript.

Dissertation on competition of degree of Pedagogical Sciences by specialty 13.00.02 – theory and methods of teaching of technology / National Pedagogical Dragomanov University. – Kyiv, 2016.

On the basis of systemic analysis of psychological and pedagogical and methodological literature been theoretically substantiated structure, content and essence of the concept of "information culture of younger pupils", which is formed in the process of studying of two subjects of primary school – "Labour Training" and "Steps to Informatics" of educational field "Technology". In particular, is specified the definition of "information culture of younger pupils"; the criteria, indicators and levels of development of information culture of elementary school students at lessons of technology.

Also in work proved and defined set of pedagogical conditions and was designed proprietary methods that reflecting the gradual interaction between teachers and pupils in order to form of information culture.

Results of pedagogical experiment proved the effectiveness of the proposed pedagogical conditions and the projected methods of formation of information culture of primary school pupils by means of IT in a specially created information-educational environment of school.

Keywords: information culture of younger pupils, pedagogical conditions, method of formation of information culture of younger pupils, means of information and communication technologies.

Підписано до друку 25.03.2016 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Наклад 100 прим.
Віддруковано з оригіналів.

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26.

НБ НПУ
імені М.П. Драгоманова

100317046